

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री गोपाल पराजुली
माननीय न्यायाधीश श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा
आदेश

०७०-WO-०३५८

विषय: उत्प्रेषण।

काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं.३२ खसीचोक भनिने
घट्टेकुलो चोक वीरेन्द्रमार्ग, घर नम्बर ३०/४९ बस्ने अधिवक्ता श्रीप्रसाद पण्डित.....१ निवेदक

विरुद्ध

माननीय शिक्षा मन्त्री, नेपाल सरकार, शिक्षा मन्त्रालय सिंहदरवार,
काठमाडौं.....१
श्री सचिव, शिक्षा मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं१
श्री उपकुलपति, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौं१
श्री उपकुलपति, काठमाडौं विश्वविद्यालय, धुलिखेल, काभ्रेपलाञ्चोक१
श्री उपकुलपति, पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय, विराटनगर, मोरङ१
श्री उपकुलपति, पोखरा विश्वविद्यालय, पोखरा, कास्की१
श्री डिन, त्रि.वि. चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थान, शिक्षण अस्पताल परिसर, विपक्षी
महाराजगञ्ज, काठमाडौं१
शिक्षा परिषद्, त्रि.वि.वि., कीर्तिपुर, काठमाडौं१
नेपाल मेडिकल काउन्सिल, बाँसवासी, काठमाडौं१
योजना महाशाखा, त्रि.वि.वि., कीर्तिपुर, काठमाडौं१
श्री सचिव, अर्थ मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं१

श्री सचिव, श्रम मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	१
श्री सचिव, स्वास्थ्य तथ जनसंख्या मन्त्रालय, रामशाहपथ, काठमाडौं	१
राजश्व अनुसन्धान विभाग, हरिहर भवन, ललितपुर	१

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०७ को उपधारा (२) बमोजिम दायर यसै अदालतको क्षेत्राधिकार भित्रको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार छ :-

मिति २०७० साल असोज १० गते प्रकाशित भएको गोरखापत्र दैनिकमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय, उपकुलपतिको कार्यालय, योजना महाशाखाद्वारा प्रकाशित सम्बन्धन लिन इच्छुक मेडिकल कलेजहरूबाट आवेदन आह्वान गरिएको सूचना प्रकाशित भएको रहेछ। हाल त्रि.वि. बाट सम्बन्धन प्राप्त मेडिकल कलेज १५ वटा भै रहेकोमा अब अनगिन्ती मेडिकल कलेजहरू खोल्न दिन लागेको भन्ने कुरा सो सूचना हेर्दा स्पष्ट हुन्छ। संविधान सभाको चुनावको मुखमा त्यसरी सम्बन्धन दिन खोज्नु निर्वाचन आचारसंहिताको उल्लंघन त हुँदै हो त्यसको अतिरिक्त जनताको जिउ एवं स्वास्थ्य प्रतिको खेलवाड पनि हो। सो सूचना अनुसार विपक्षीहरूबाट गरिने वा गरिएको काम कारवाही निर्णयबाट न निवेदक लगायत सम्पूर्ण नेपाली नागरिकहरूको स्वास्थ्य र जिउमा प्रतिकूल प्रभाव पर्ने निश्चित छ। नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२ को उपधारा (१) ले प्रत्येक व्यक्तिलाई सम्मानपूर्व बाँच्न पाउने पाउने हकको प्रत्याभूति गरेकोले र धारा १६ को उपधारा (१) ले प्रत्येक व्यक्तिलाई स्वच्छ वातावरणमा बाँच्ने हक हुनेछ र सोही धाराको उपधारा (१) ले प्रत्येक व्यक्तिलाई सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हकको प्रत्याभूति गरेकाले र धारा १६ को उपधारा (१) ले प्रत्येक व्यक्तिलाई स्वच्छ वातावरणमा बाँच्ने हक हुनेछ र सोही धाराको उपधारा (२) ले प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क रूपमा पाउने हक हुनेछ भन्ने प्रत्याभूति दिएकाले तत् तत् संवैधानिक हक निर्वाध रूपमा उपभोग गर्न पाउने निवेदकको हक संविधानतः सुरक्षित रहेकाले औपाधोपधार गर्दा गराउँदा मरिने पो हो कि भन्ने भय त्रास विना निवेदक लगायत नेपालका प्रत्येक नागरिकलाई गुणात्मक स्वास्थ्य सेवाको सुविधा प्राप्त गर्ने हक रहेकोले प्रस्तुत विषयमा रिट निवेदन दिनको लागि निवेदकको हकद्वेया पुग्दछ।

विपक्षीहरूबाट अवलम्बन गरिएको नीति, काम कारवाही एवं निर्णयबाट म निवेदकलाई प्रत्यक्ष रूपमा र संविधान प्रदत्त बाँच्न पाउने हक प्राप्त भएका तमाम स्वास्थ्य सेवाग्राही नेपाली नागरिकहरूलाई प्रतिकूल असर परेको र प्रतिकूल असर पर्ने आधार सिर्जना भएकाले यो रिट निवेदन लिई सम्मानित सर्वोच्च अदालतसमक्ष उपस्थित भएको छु। संविधानको धारा १२ को उपधारा (१) र धारा १६, धारा ३४ को उपधारा (१) र (२), धारा ३५ को उपधारा (१), (५) र (१०) तथा मुलुकी ऐन, इलाज गर्नेको महलले म निवेदक लगायत सम्पूर्ण नेपाली जनतालाई संविधानले प्रदान गरेको तथा प्रत्याभूत गरेको बाँच्न पाउने मौलिक हक र स्वास्थ्यसम्बन्धी हकको निर्वाध रूपमा प्रचलनमा आघात परेकाले र आघात पर्ने खतरा स्पष्ट भै अकालमा मृत्युवरण गर्नु पर्ने अवस्था आएकाले मलाई प्राप्त संवैधानिक तथा कानूनी हक प्रचलनको लागि र अकालमा मृत्युवरण गर्नु पर्ने संभावनाको रोकथामको लागि धारा ३२ को सहारा लिई धारा १०७ को उपधारा (२) अन्तर्गत उत्प्रेषण, प्रतिषेध, परमादेश, अधिकारपृच्छा लगायत जो चाहिने अन्य उपयुक्त आज्ञा पूर्जि जारी गरी निवेदक लगायत समुच्चा समाजको नै बाँच्न पाउने हक सुनिश्चित गरी प्रचलन गराई अकालमा मृत्युवरण गर्नु पर्ने संभावनाको रोकथाम गराई पाउँ भनी यो निवेदनमार्फत सम्मानित अदालतसमक्ष सादर निवेदन गर्दछु।

विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त नगरी मेडिकल कलेज चलाउन मिल्दैन। यो कुरा शास्वत सत्य हो। अस्पताल संचालन गर्दा नै मेडिकल कलेजका प्रस्तावित शिक्षण अस्पतालको नामबाट संचालन गर्नु अवाञ्छित काम हो। यस्ता काम कारवाहीबाट सेवाग्राहीहरूमा भ्रम पर्न सक्छ। विपक्षीहरूको अकर्मण्यताले गर्दा विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त नगरी शिक्षण अस्पताल भन्ने नामाकरण गरेर निजी क्षेत्रका प्राइभेट लिमिटेड कम्पनीले अस्पताल संचालन गर्नु, त्यस्तो कम्पनीलाई अस्पताल संचालन गर्न छुट दिइनु स्पष्ट रूपले प्रचलित कानून विपरीतका काम कारवाही हुन्। मेडिकल कलेज खोलेर जनतालाई सर्व सुलभ रूपमा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने गराउने महान् उद्देश्य राखेको हो भने पहिला अरू कुनै पनि नामबाट अस्पताल संचालन गर्नुपर्छ मेडिकल कलेज शिक्षण अस्पताल भनेर संचालन गर्न दिने होइन। नेपाल सरकारले मिति २०६७।४।३ मा स्वीकृत गरी नेपाल मेडिकल काउन्सिलले लागू गरेको “Accreditation Standards for the MBBS (Bachelor of Medicine and Bachelor of Surgery) Degree Program for Institution

Admitting 50, 100 and 150 Students Annually” अनुसार कुनै पनि मेडिकल कलेजमा वार्षिक रूपमा ५० जना विद्यार्थी भर्ना गर्ने हो भने न्यूनतम ३०० शैया, १०० जना विद्यार्थी भर्ना गर्ने हो भने ६०० शैया र १५० जना विद्यार्थी भर्ना गर्ने हो भने ९०० शैयाको अस्पताल चालु अवस्थामा रहेको भएमा मात्र त्यस्तो अस्पतालले मेडिकल कलेज चलाउने अनुमति पाउन सक्छ। मेडिकल कलेजले विद्यार्थी भर्ना गरी विरामीहरू भर्ना गर्दै जाने र केही समय पछि तोकिएको संख्या पुर्‍याउने होइन। पहिला अस्पताल संचालन गर्नु पर्‍यो, अनि त्यस्तो अस्पताल सफल रूपमा संचालन भएपछि अरू पूर्वाधारको विद्यमानता भएमा मेडिकल कलेज खोल्न सकिने भयो।

गैरकानूनी रूपमा आर्जन गरिएका पैसालाई मुद्रा निर्मलीकरणको माध्यमबाट जोगाउने उद्देश्यले पैसावालहरू मेडिकल कलेज खोल्न चाहने, गैरकानूनी रूपमा आर्जन गरिएको रकम मेडिकल कलेज खोल्न र मेडिकल साइन्स पढाउन लगानी गर्ने गरी आएकोले जेहेन्दार विद्यार्थीले प्रवेश नपाउने र पैसाको बलले पढाइएकाहरूमा गुणात्मक नहुने भएकोले उपचारको क्रममा मृत्यु हुनु साधारण कुरा भएको छ। विपक्षी मध्ये नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय, स्वास्थ्य मन्त्रालय तथा विश्वविद्यालयहरूले समेत मेडिकल कलेज सम्बन्धमा स्पष्ट, दृढ र वास्तविकताको नजिक हुने मेडिकल शिक्षा सम्बन्धि नीति नबनाएको र नीति बनाएकोमा पनि अक्षरशः पालना नभएकोले मुलुकमा कति डाक्टर चाहिने हो?, कतिवटा मेडिकल कलेज चाहिने हो?, मेडिकल कलेजहरूको लागि पढाउने सिकाउने स्रोत व्यक्ति कति छन्? एउटा स्रोत व्यक्तिले कतिवटा कलेज वा अस्पतालमा काम गर्न पाउछ र एउटा अस्पतालमा निजको Duty hour कति हुनु पर्ने हो?, प्रस्तावित अस्पतालमा प्रस्तावित बेड संख्याको आधारमा मेडिकल कलेज खोल्न स्वीकृति दिने हो कि तोकिएको न्यूनतम संख्यामा बेड संख्या राखी विरामीको उपचार भै रहेको भन्ने आधारमा मेडिकल कलेज खोल्न स्वीकृति दिने हो?, एउटा चिकित्सकले न्यूनतम कति समय दिनु पर्ने हो?, विरामी र चिकित्सकको बीच सञ्चारको अभ्यास कस्तो छ ?, चिकित्सा संहिताको अनुगमन गर्ने दायित्व भएका अधिकारीहरू नै आफ्नो कर्तव्य प्रति विमुख भएका छन् कि भनी अनुगमन कसले गर्ने?, यस्ता संवेदनशिल विषयमा स्पष्ट नीति सार्वजनिक नगरिकन मुनाफा कमाउने उद्देश्यले खोलिएको प्राइभेट लिमिटेड कम्पनीलाई सरकारले धमाधम मेडिकल कलेज खोल्न स्वीकृति दिई जनताको स्वास्थ्यमा खेलवाड भएको छ।

विपक्षी त्रिभुवन विश्वविद्यालयको चिकित्सातर्फको फ्याकल्टी बोर्डले अब आयन्दा थप मेडिकल तथा सम्बन्धित अरु कलेजलाई सम्बन्धन दिन नसक्ने निर्णय गरी त्रि.वि.वि.लाई जानकारी गराई सकेको परिप्रेक्ष्यमा विश्वविद्यालयका केन्द्रिय तहका प्रशासकहरूले फ्याकल्टी बोर्डको उपर्युक्त निर्णय उल्टाउनको लागि त्रि.वि.शिक्षा शास्त्र अध्ययन संस्थानलाई दवाव दिएको बुझिन्छ। त्यसको अतिरिक्त विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त मेडिकल कलेजहरूको नियमन र नियन्त्रण गर्ने आधिकारिक निकाय चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थान भए पनि विपक्षी त्रि.वि.को योजना महाशाखाले त्रि.वि.को नामबाट अनधिकृत रूपमा कामकारवाही र निर्णय भैरहेको बुझिएकोले त्यस्ता कामकारवाही त्यस्ता कामकारवाही निर्णय उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरि पाउँ।

विपक्षी नेपाल मेडिकल काउन्सिलले मेडिकल कलेजमा अनिवार्य रूपमा राख्नु पर्ने फ्याकल्टीहरू तोकिएको छ। सो अनुसार प्रोफेसर वा एशोसिएट प्रोफेसर (कन्सल्ट्यान्ट) हरेक क्लिनिकल विषयको लागि राख्नु पर्दछ। तर नेपालमा जति मेडिकल कलेजहरू निजीस्तरमा खुलेका छन्, ती मेडिकल कलेजहरूमा राख्नु पर्ने प्रोफेसर वा एशोसिएट प्रोफेसरहरू उपत्यका बाहिर पाइदैं पाइदैन। त्यस्ता मेडिकल कलेजहरूले श्रम विभागको स्वीकृत नलिई विदेशीलाई नियुक्ति दिई विदेशी चिकित्सकको नाम हाजिर कापीमा राख्ने र वर्षको एक पटक आएर एकै पटक हाजिर गर्ने गरेको आम प्रचलन रहेको छ। विपक्षी मध्येको नेपाल मेडिकल काउन्सिलले Monitoring गर्ने क्रममा हामी फलानो मितिमा तपाईंको मेडिकल कलेजको निरीक्षण गर्न आउँदैछौं भनी पर्याप्त समय दिएर सूचना दिने र त्यस्तो सूचना पाएपछि सम्बन्धित मेडिकल कलेजले विदेशबाट त्यस्ता प्रोफेसर वा एशोसिएट प्रोफेसरलाई फलानो दिनमा निरीक्षण आउँदैछ, तपाईं आइ दिनु पन्यो भनी बोलाएपछि वर्षको एक दिन त्यस्ता प्रोफेसर वा एशोसिएट प्रोफेसरहरू सम्बन्धित मेडिकल कलेजमा आएर हाजिर गर्ने गर्दछन् र निरीक्षण टोली फर्केपछि उनीहरू पनि फर्कन्छन्। जबकि यस्ता प्रोफेसर वा एशोसिएट प्रोफेसरहरू मेडिकल कलेजको हातामा रहेको आवास गृहमा On call अवस्थामा २४ सै घण्टा बस्नु पर्दछ।

निवेदक लगायत स्वास्थ्य सेवाग्राही नेपाली नागरिकहरूको बाँच्न पाउने आधारभूत संवैधानिक हकको निर्वाध प्रचलन गर्न नपाई अकालमा मृत्युवरण गर्नु पर्ने आशंका विद्यमान भएकाले मिति २०७० साल असोज १० गते विहीबार गोरखापत्र प्रकाशित सूचना

र सो सूचनाका आधारमा भए गरेका सम्पूर्ण कारवाही निर्णयहरू उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी पाउँ, आधारभूत रूपमा पूर्वाधार नभएका निजी क्षेत्रमा प्रस्ताव गरिएका मेडिकल कलेजहरूलाई सम्बन्धन प्रदान नगर्नु भन्ने आदेश विपक्षीहरूका नाममा जारी गरी पाउँ। कम्तीमा ७० प्रतिशत Occupancy भएका अस्पतालले अरू सबै शर्त पूरा गरेको अवस्थामा मात्र सम्बन्ध दिने कार्य गर्नु, स्वास्थ्य मन्त्रालयबाट शिक्षण अस्पताल लगायत सबैको अनुगमन गर्नु, भाडाको घरमा अस्पताल राख्न नदिनु भन्ने लगायतका निर्देशात्मक आदेश समेत जारी गरी पाउँ।

यो निवेदनको टुङ्गो लाग्न समय लाग्ने भएको तर विपक्षीहरूले हतार हतारमा सम्बन्धन दिने कार्य गर्न सक्ने भएकाले यो निवेदनको अन्तिम किनारा नभएसम्म AD Hoc basis मा सम्बन्धन दिने कार्य नगर्नु नगराउनु भन्ने समेत बेहोराको अन्तरिम आदेश सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ४१ बमोजिम जारी गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको रिट निवेदक श्रीप्रसाद पण्डितको रिट निवेदन।

विपक्षी रिट निवेदकको निवेदन जिकिरबमोजिम कार्य यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने नभएकोले असम्बन्धित निकायलाई विपक्षी बनाई दायर भएको प्रस्तुत मुद्दामा निवेदन मागबमोजिम यस मन्त्रालयको नाउँमा आदेश जारी हुनु पर्ने होइन। गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्नु पर्ने व्यक्तिको नैसर्गिक अधिकार प्रति यस मन्त्रालय सदैव सजग एवं सचेत छ। गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा प्रत्येक व्यक्तिको सहज पहुँच प्रति पनि मन्त्रालय सदैव सकारात्मक रहेको छ। अतः निवेदन मागबमोजिम यस मन्त्रालयको नाउँमा आदेश जारी हुन पर्ने होइन भन्नेसमेत व्यहोराको नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको तर्फबाट सचिव शान्तराज सुवेदीको लिखित जवाफ।

यस राजश्व अनुसन्धान विभागले विपक्षी रिट निवेदकको के कुन हक अधिकारको कसरी हनन गरेको हो सो कुरा रिट निवेदनमा उल्लेख गर्न सक्नु भएको छैन, यस विभागलाई विपक्षी बनाउनु पर्ने कारण र औचित्य पनि पुष्टि गर्नु भएको छैन। अतः उक्त झुठो रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्नेसमेत बेहोराको राजश्व अनुसन्धान विभाग, हरिहर भवन, ललितपुरका तर्फबाट ऐ. विभागका महानिर्देशक खुमराज पुज्जालीको लिखित जवाफ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालय ऐन, २०४९ को दफा १४(छ) मा निजी क्षेत्रमा सञ्चालन गरिने क्याम्पसहरू (महाविद्यालयहरू) लाई तोकिएबमोजिम सम्बन्धन दिने अधिकार कार्यकारी परिषद्को हुने भन्ने व्यवस्था रहेको र त्रि.वि. ऐन, २०४९ को दफा ५(ज), दफा १०(च) र दफा ३४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी त्रि.वि. संगठन तथा शैक्षिक प्रशासन सम्बन्धी नियम, २०५० को परिच्छेद ८८ मा सम्बन्धन दिने प्रकृयाको बारेमा उल्लेख रहेको तर सम्बन्धनका बारेमा Criteria नभएकाले सम्बन्धन सम्बन्धी Criteria निर्धारण गर्नका लागि त्रि.वि. कार्यकारी परिषद्को मिति २०७०।५।१६ मा बसेको बैठकको त्रि.वि. चिकित्शास्त्र अध्ययन संस्थानका सहायक डिन प्रा.डा. शरदराज वन्तको संयोजकत्वमा तीन सदस्यीय समिति गठन गरेकोमा उक्त समितिले त्यस बारेमा अध्ययन गरी दिएको सिफारिसको आधारमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय कार्यकारी परिषद्को मिति २०७०।६।४ मा बसेको बैठकले Criteria निर्धारण गरेको थियो।

सम्बन्धन लिई निजी क्षेत्रमा कलेज सञ्चालन गर्नेहरूको सम्बन्धमा त्रि.वि. कार्यकारी परिषद्ले Criteria निर्धारण गरी सकेपश्चात सो criteria अनुसार कसैले कलेज सञ्चालन गर्न चाहन्छ भने त्यस्तो संस्था वा व्यक्तिले मेडिकल कलेज वा इन्जिनियरिङ्ग कलेजको सम्बन्धमा छुट्टाछुट्टै निर्धारण गरिएको criteria को आधारमा Expression of interest पेश गर्न सक्ने भनि मिति २०७०।६।१० को गो.प. मा सूचना प्रकाशित गरिएको हो। विगतमा मेडिकल तथा इन्जिनियरिङ्ग कलेजको सम्बन्धन लिई सञ्चालन गर्ने व्यक्ति वा संस्थाले त्रि.वि. मा सिधै आवेदन गर्ने र नियमको प्रकृया पुरा गरेपछि त्रि.वि. बाट सम्बन्धन दिने निर्णय भएको देखिएको जसले गर्दा सम्पर्क गर्ने व्यक्तिले मात्र सम्बन्धन पाउने सार्वजनिकरूपमा सूचना प्रकाशित नगर्दा सर्वसाधारणको लागि जानकारीसमेत नहुने भएकोले त्यस्तो कार्यलाई निरुत्साहित गर्ने उद्देश्यले सम्बन्धन लिई कलेज सञ्चालन गर्न चाहने व्यक्ति वा संस्थाको आर्थिक हैसियत, त्यस्तो संस्थाको दायित्व, सम्बन्धन लिई कलेज सञ्चालन हुन नसकेमा कलेजको नाममा रहेको सम्पत्ति आदिको बारेमा सम्बन्धित सबैलाई जानकारी होस् भन्ने उद्देश्यले त्रि.वि.बाट सम्बन्धन सम्बन्धी सूचना प्रकाशित गरेको हो।

Expression of interest पेश गर्दा Expression of interest पेश गर्ने प्रस्तावित कलेजले पेश गरेको विवरण चित्त बुझ्दो भएमा ती प्रस्तावित कलेजहरूलाई त्रिभुवन

विश्वविद्यालय सगठन तथा शैक्षिक प्रशासन सम्बन्धी नियम २०५० को नियम ३७८ बमोजिम त्रिभुवन विश्वविद्यालयले तोकेको दस्तुर बुझाई आवेदन दिन स्वीकृत प्रदान गर्न सकिने र त्यसरी आवेदन पर्न आएमा नियम ३७९ बमोजिम उपकुलपतिको पूर्व स्वीकृति लिई शिक्षाध्यक्षले सम्बन्धित विशेषज्ञहरु रहेको समिति गठन गर्ने व्यवस्था रहेको छ। गठित समितिले प्रस्तावित कलेजको सभाव्यता अध्ययन गरी पेश गरेको सिफारिसलाई शिक्षाध्यक्षले सम्बन्धित दिन समक्ष पठाउने र सम्बन्धित दिनले त्रि.वि. सगठन तथा शैक्षिक प्रशासन सम्बन्धी नियम १३५ बमोजिम गठित विद्यापरिषद्को बैठकमा पेश गरी सो विद्यापरिषद्को सिफारिश सहितको प्रतिवेदन शिक्षाध्यक्ष समक्ष प्रस्तुत गर्नु पर्ने कानूनी व्यवस्था छ। यसरी पेश भएको प्रतिवेदन कार्यकारी परिषदमा पेश हुने र सो बारेमा छलफल भई निर्णय भएपछि मात्र तोकिएका शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नियम ३७९(४) बमोजिम कार्यकारी परिषदले अस्थायी स्वीकृति दिने व्यवस्था रहेको हुँदा रिट निवेदनमा उल्लेखित कुराहरुको कुनै संवैधानिक तथा कानूनी आधार छैन।

जहाँसम्म त्रिभुवन विश्वविद्यालय चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थानको विद्यापरिषदले अब आयन्दा थप मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिन नसक्ने निर्णय गरी जानकारी गराएको भन्ने निवेदन जिकिर सम्बन्धमा प्रकृया पुरा गरेपछि विद्यापरिषद्को सिफारिसमा सम्बन्धनको बारेमा त्रि.वि. कार्यकारी परिषदले निर्णय गर्ने, सम्बन्धन सम्बन्धमा विद्यापरिषदले कुनै निर्णय गर्दैन भनी कुनै एक समयमा सिफारिश सम्बन्धमा गरेको निर्णय सदैव कायम रहिरहन्छ भन्ने नहुदा निवेदनको जिकिर औचित्यपूर्ण छैन। त्रि.वि.बाट निर्णय भै मिति २०७०।६।१० मा प्रकाशित सूचनामा कुन कानूनको विपरित भयो सो उल्लेख छैन।

उत्प्रेषणयुक्त परमादेश जारी गर्नको लागि त्यस्तो निर्णय संविधानको धारा १२ देखि ३१ सम्ममा उल्लेखित मौलिक हकमा अनुचित बन्देज लगाउने गरी वा मौलिक हकको प्रतिकूल हुने गरी वा गैह कानूनी हो भन्ने कुरा स्पष्ट देखिनु पर्दछ। रिट निवेदनमा संविधानका धाराहरु मात्र उल्लेख गर्दैमा त्यस्तो निर्णय वा कार्य स्वतः असंवैधानिक वा गैह कानूनी छ भन्ने उल्लेख गर्नुको तात्पर्य रहँदैन भने उत्प्रेषणको आदेशबाट कुनै निर्णय बदर नभई परमादेशको आदेश जारी गर्न मिल्दैन। रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने त्रिभुवन विश्वविद्यालयको उपकुलपति प्रा.डा. हीरा बहादुर महर्जनको लिखित जवाफ।

नेपाल राज्यभित्र कुनै मेडिकल कलेज स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने स्वीकृति दिनु पूर्व शिक्षा मन्त्रालयले LOI दिई LOI मा उल्लेखित शर्त पुरा गरेपछि नेपाल सरकारले काउन्सिलसँग परामर्श माग गरेको अवस्थामा काउन्सिलले त्यस्तो मेडिकल कलेजले मापदण्ड तथा पूर्वाधार पुरा गरे वा नगरेको सम्बन्धमा जाँचबुझ गरी पुरा गरेको देखिएमा कलेज स्थापना तथा सञ्चालन गर्न स्वीकृति दिने काम कर्तव्य र अधिकार काउन्सिल ऐन, २०२० को दफा ७ क (२) वमोजिम काउन्सिललाई प्रदान गरेको र त्यसरी मान्यता दिने आधारको रूपमा नेपाल मेडिकल काउन्सिल नियमावली, २०२४ को नियम २०क मा तोकिएको हुँदा सो मा उल्लेखित मापदण्ड तथा पूर्वाधार पुरा नगरेसम्म काउन्सिलले कुनै पनि कलेजलाई मान्यता दिन सक्ने स्थिति पनि रहदैन । ऐन नियम र काउन्सिलबाट निर्धारित निर्देशिका वमोजिम प्रस्तावित कलेजहरूको पूर्वाधार तथा मापदण्ड पुग्दछ भने त्यस्तो अवस्थामा मात्र काउन्सिलले कलेज सञ्चालन गर्न स्वीकृति प्रदान गर्न सक्दछ ।

कुनै पनि मेडिकल कलेजहरूमा भर्ना हुने विद्यार्थीहरूको संख्या निर्धारण गर्ने अधिकार समेत नियमावलीको नियम २० ग ले काउन्सिललाई प्रदान गरेको र त्यसरी विद्यार्थी भर्ना गर्दा के कुन पद र संख्यामा शिक्षक कर्मचारी आवश्यक पर्दछ तथा अस्पतालको भौतिक अवस्था कस्तो हुनु पर्दछ भन्ने बारेमा काउन्सिल ऐन र नियमावलीले दिएको अधिकार प्रयोग गरी काउन्सिलले बनाएको Accreditation Standards for the MBBS/BDS मा उल्लेख रहेको र सोमा उल्लेख भए अनुसार पूर्वाधार तयार गरी कुनै संस्था वा निकायले मेडिकल कलेज सञ्चालन गर्न चाहन्छ भने त्यस विषयमा काउन्सिलले निर्णय गरी उपयुक्त हुन्छ भनी नेपाल सरकारलाई परामर्श प्रदान गर्ने हुदा निवेदन जिकिरको कुनै औचित्य छैन ।

निवेदकले काउन्सिलको कुन निर्णय कामकारवाही गलत भयो, सो बारेमा कुनै प्रश्न र औचित्यता पुष्टि गर्न सकेको देखिदैन । ऐन र नियमावलीले तोकेको जिम्मेवारी र अधिकार क्षेत्रभन्दा बाहिर गई काउन्सिलबाट कुनै पनि निर्णय भएको छैन । साथै काउन्सिललाई विपक्षी बनाउनु पर्नेको कुनै पनि ठोस आधार कारण निवेदकले रिट निवेदनमा उल्लेख गर्न नसकेको हुँदा रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्नेसमेत बेहोराको नेपाल मेडिकल काउन्सिल बाँसवारीका रजिष्ट्रार डा. निलमणि उपाध्यायको लिखित जवाफ ।

मेडिकल कलेजको सम्बन्धन तथा स्वीकृति दिदा के कस्तो पूर्वाधार जनशक्ति तथा औजारहरु आवश्यक पर्ने हो र सो सम्बन्धि व्यवस्था सम्बन्धीत मन्त्रालय तथा निकायहरुबाट कानून नीति तथा निर्देशिकामा तोकिए बमोजिम अनुगमन निरिक्षण गरी तोकिएको प्रकृया पुरा गरेर मात्र त्यस्तो सम्बन्धन तथा स्वीकृति दिन सकिन्छ। सो सम्बन्धमा सम्बन्धित निकायहरुबाट पेश हुने लिखित जवाफबाट नै उल्लेख हुने नै छ। मेडिकल कलेजको सम्बन्ध तथा स्वीकृती दिने सम्बन्धी कार्य यस मन्त्रालयबाट नगरिने तथा यस मन्त्रालयलाई के कुन आधारमा विपक्षी बनाइएको हो, निवेदकले निवेदनमा उल्लेख गरेको नदेखिँदा रिट निवेदन खारेज भागी छ खारेज गरिपाउँ भन्नेसमेत बेहोराको नेपाल सरकार, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय रामशाहपथ काठमाडौंको तर्फबाट ऐ. का सचिव डा. प्रविण मिश्रको लिखित जवाफ।

रिट निवेदकले आफ्नो निवेदन पत्रमा शिक्षा मन्त्रीको हैसियतबाट मैले गरेको के कस्तो काम कारवाहीको कारण विपक्षीको संविधान एवं कानून प्रदत्त अधिकारमा आघात परेको हो भनी उल्लेख गर्न नसकेको बिना आधार कारण विपक्षी बनाई दिएको निवेदनपत्र खारेज गरिपाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको नेपाल सरकारका शिक्षा मन्त्री माधव पौडेलको लिखित जवाफ।

विपक्षीले दावी गरेको विषय रिट निवेदनमा उल्लेख भएको आधारमा यस मन्त्रालयसँग सम्बन्धित रहेको देखिएन। साथै यस मन्त्रालयको कुनै कामकारवाहीबाट निजको संवैधानिक तथा कानूनी हक हनन हुन गएको हो सो बारेमा समेत विपक्षीले उल्लेख गर्न नसक्नु भएबाट प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज भागी छ। रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको नेपाल सरकार श्रम तथा रोजगार मन्त्रालयको तर्फबाट लिखित जवाफ।

विपक्षीको निवेदन लेखाई मानव स्वास्थ्यमा चिन्तित भएर लेखेको पाइन्छ। सो कुराहरुसम्म उचित छैन। तर कुन ठाउँ निकायबाट त्यस्तो लापरवाही त्रुटि हुन गएको हो, किटानसाथ उल्लेख छैन। स-प्रमाण भए तत् सम्बन्धित हरूलाई प्रचलित कानून अनुसार कारवाही चलाउनु पर्ने हो। प्रक्रिया पूरा नगरी र स्तरीयता कायम नगरी दिइएको सम्बन्ध गलत हो। किटानी साथ तोकेरै सम्बन्धित निकायसमक्ष उजुर गरिएको पाइएन। तसर्थ निवेदन माग अनुसार आदेश जारी गर्नुको औचित्य छैन। रिट निवेदन खारेज गरि

पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको विराटनगर उपमहानगरपालिका वडा नं. १ पुष्पलाल चोकस्थित पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालयका उपकुलपति प्रा. महेश्वरमान श्रेष्ठको तर्फबाट लिखित जवाफ।

व्यक्तिको स्वास्थ्यसँग प्रत्यक्ष सरोकार राखेर निवेदक विभिन्न कारणले आंशकित हुन अनुचित होइन। शिक्षण संस्थाको गुणस्तर प्रतिको चासोकै कारणले विश्वविद्यालयले सम्बन्धनलाई उचित तवरले संबोधन गरि आएको र गर्ने हुँदा रिट निवेदन खारेजभागी छ खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको काठमाडौं विश्वविद्यालयको उपकुलपतिको तर्फबाट ऐ. विश्वविद्यालयका अख्तियारवाला रजिष्ट्रार डा. भोला थापाको तर्फबाट लिखित जवाफ।

नियम वमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा निवेदन सहितको मिसिल कागजात अध्ययन भयो।

निवेदकको तर्फबाट निवेदक अधिवक्ता श्री श्रीप्रसाद पण्डितले मिति २०७० साल असोज १० गते प्रकाशित भएको गोरखापत्र दैनिकमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय, उपकुलपतिको कार्यालय, योजना महाशाखाद्वारा प्रकाशित सम्बन्धन लिन इच्छुक मेडिकल कलेजहरूबाट आवेदन आह्वान गरिएको सूचना प्रकाशित भएकोले अनगिन्ती मेडिकल कलेजहरू खोल्न दिन लागेको भन्ने कुरा सो सूचनाबाटै स्पष्ट हुन्छ। विपक्षीहरूबाट हचुवाको भरमा सम्बन्धन दिने गरी अवलम्बन गरिएको नीति, कामकारवाही एवं निर्णयबाट नागरिकको संविधान प्रदत्त बाँच्न पाउने हक प्रतिकूल असर परने निश्चित छ। विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त नगरी शिक्षण अस्पताल भन्ने नामाकरण गरेर निजी क्षेत्रका प्राइभेट लिमिटेड कम्पनीले अस्पताल संचालन गर्नु, त्यस्तो कम्पनीलाई अस्पताल संचालन गर्न छुट दिइनु स्पष्ट रूपले प्रचलित कानून विपरीतका कामकारवाही हुन्। मेडिकल कलेज खोलेर जनतालाई सर्वसुलभ रूपमा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने गराउने हो भने पनि पहिला अस्पताल संचालन गरेर तत्पश्चात मात्र मेडिकल कलेज शिक्षण अस्पताल संचालन गर्न दिनु पर्ने हो। नेपाल सरकारले मिति २०६७।४।३ मा स्वीकृत गरी नेपाल मेडिकल काउन्सिलले लागू गरेको “Accreditation Standards for the MBBS (Bachelor of Medicine and Bachelor of Surgery) Degree Program for Institution Admitting 50, 100 and 150 Students Annually” अनुसार कुनै पनि मेडिकल कलेजमा वार्षिक रूपमा ५० जना विद्यार्थी भर्ना गर्ने हो भने न्यूनतम ३०० शैया, १०० जना विद्यार्थी भर्ना गर्ने हो भने ६०० शैया र १५० जना विद्यार्थी भर्ना गर्ने हो भने ९०० शैयाको अस्पताल चालु

अवस्थामा रहेको भएमा मात्र त्यस्तो अस्पतालले मेडिकल कलेज चलाउने अनुमति पाउन सक्छ। मेडिकल कलेजले विद्यार्थी भर्ना गरी विरामीहरू भर्ना गर्दै जाने र केही समय पछि तोकिएको संख्या पुर्‍याउने होइन। पहिला अस्पताल संचालन गर्नु पर्‍यो, अनि त्यस्तो अस्पताल सफल रूपमा संचालन भएपछि अरू पूर्वाधारको विद्यमानता भएमा मेडिकल कलेज खोल्न सकिने हो। जेहेन्दार विद्यार्थीले प्रवेश नपाउने र पैसाको बलले पढाइएकाहरूमा गुणात्मक नहुने भएकोले जेहेन्दार विद्यार्थीले भर्ना पाउने Merit Based Admission हुनु पर्ने त्यसो हुन सकेको छैन। विपक्षी नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय, स्वास्थ्य मन्त्रालय तथा विश्वविद्यालयहरूले समेत मेडिकल कलेज सम्बन्धमा स्पष्ट, दह्रो र वास्तविक मेडिकल शिक्षा सम्बन्धि नीति नबनाएको र नीति बनाएकोमा पनि अक्षरशः पालना नभएकोले मुलुकमा कति डाक्टर चाहिने हो?, कतिवटा मेडिकल कलेज चाहिने हो?, मेडिकल कलेजहरूको लागि पढाउने सिकाउने स्रोत व्यक्ति कति छन्? एउटा स्रोत व्यक्तिले कतिवटा कलेज वा अस्पतालमा काम गर्न पाउछ र एउटा अस्पतालमा निजको Duty hour कति हुनु पर्ने हो?, प्रस्तावित अस्पतालमा प्रस्तावित बेड संख्याको आधारमा मेडिकल कलेज खोल्न स्वीकृति दिने हो कि तोकिएको न्यूनतम संख्यामा बेड संख्या राखी विरामीको उपचार भै रहेको भन्ने आधारमा मेडिकल कलेज खोल्न स्वीकृति दिने हो?, एउटा चिकित्सकले न्यूनतम कति समय दिनु पर्ने हो?, विरामी र चिकित्सकको बीच सञ्चारको अभ्यास कस्तो छ ?, चिकित्सा आचारसंहिताको अनुगमन गर्ने दायित्व भएका अधिकारीहरू नै आफ्नो कर्तव्य प्रति विमुख भएका छन् कि भनी अनुगमन कसले गर्ने?, यस्ता संवेदनशिल विषयमा स्पष्ट नीति सार्वजनिक नगरिकन मुनाफा कमाउने उद्देश्यले खोलिएको प्राइभेट लिमिटेड कम्पनीलाई सरकारले धमाधम मेडिकल कलेज खोल्न स्वीकृति दिई जनताको स्वास्थ्यमा खेलवाड गरेको छ। विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त मेडिकल कलेजहरूको नियमन र नियन्त्रण गर्ने आधिकारिक निकाय चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थान भए पनि विपक्षी त्रि.वि.को योजना महाशाखाले त्रि.वि.को नामबाट अनधिकृत रूपमा कामकारवाही र निर्णय भैरहेको बुझिएकोले त्यस्ता कामकारवाही त्यस्ता कामकारवाही निर्णय उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरि पाउँ। विपक्षी नेपाल मेडिकल काउन्सिलले मेडिकल कलेजमा अनिवार्य रूपमा राख्नु पर्ने फ्याकल्टीहरू तोकिएको छ। सो अनुसार प्रोफेसर वा एशोसिएट प्रोफेसर (कन्सल्ट्याण्ट) हरेक क्लिनिकल विषयको लागि राख्नु

पर्नेमा नेपालमा मेडिकल कलेजहरूमा राख्नु पर्ने प्रोफेसर एशोसिएट प्रोफेसरहरू उपत्यका बाहिर नपाइने, त्यस्ता मेडिकल कलेजहरूले श्रम विभागको स्वीकृत नलिई विदेशीलाई नियुक्ति दिने गरेकोमा विदेशी चिकित्सकको नाम हाजिर कापीमा राखे पनि वर्षको एकै पटक हाजिर गर्ने प्रचलन रहे पनि विपक्षी मध्येको नेपाल मेडिकल काउन्सिलले Monitoring राम्रोसंग गर्न सकेको छैन। विपक्षीहरूको उपरोक्त कामकारवाही निर्णयहरूले म निवेदक लगायतका सेवाग्राही नेपाली नागरिकहरूको बाँच्न पाउने आधारभूत संवैधानिक हकको कुठाराघात भै अकालमा मृत्युवरण गर्नु पर्ने अवस्था छ। त्यसैले मिति २०७०।६।१० गतेको गोरखापत्र प्रकाशित सूचना र सो सूचनाका आधारमा भए गरेका सम्पूर्ण कारवाही निर्णयहरू उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी आधारभूत रूपमा पूर्वाधार नभएका निजी क्षेत्रमा प्रस्ताव गरिएका मेडिकल कलेजहरूलाई सम्बन्धन प्रदान नगर्नु भनी विपक्षीहरूका नाममा परमादेशको आदेश जारी गरी पाउँ भनी गर्नु भएको वहस जीकिर सुनियो।

विपक्षी शिक्षा मन्त्री समेतको तर्फबाट उपस्थित विद्वान सहन्यायाधिवक्ता श्री संजिवराज रेग्मीले मेडिकल कलेजको सम्बन्धन तथा स्वीकृति दिदा के कस्तो पूर्वाधार, जनशक्ति तथा औजारहरू आवश्यक पर्ने हो र सो सम्बन्धी व्यवस्था सम्बन्धित मन्त्रालय तथा निकायहरूबाट कानून, नीति तथा निर्देशिकामा तोकिए वमोजिम अनुगमन निरीक्षण गरी तोकिएको प्रकृया पुरा गरेर मात्र सम्बन्धन वा स्वीकृति दिने भएकोले निवेदन दावीको सूचनाको आधारमा मात्र सम्बन्धन वा स्वीकृति दिई हालने अवस्था होइन। मिति २०७०।६।१० को सूचनामा तोकिएका शर्त अक्षरशः पालना गर्न प्रतिवद्धता जनाएपछि मात्र प्रस्ताव दर्ता गर्न स्वीकृति दिइने भन्ने छ। के कुन कानूनको उल्लंघन भएकोले रिट लिई आउनु परेको हो खुलेको छैन। स्वास्थ्य सेवालाई नेपालको संविधानको उद्देश्य अनुरूप प्रभावकारी रूपले संचालन तथा नियमन गर्ने उद्देश्यले स्वास्थ्य नीतिलाई संशोधन गरी नयाँ स्वास्थ्य नीति जारी गर्न नेपाल सरकार मन्त्री परिषदमा पेश भएको र स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय अन्तरगतका धेरै जसो क्षेत्रगत नीति तथा कार्यक्रम (Sectoral Policy and Programme) स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा रहेको, साथै निजी तथा गैर सरकारी स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना संचालन व्यवस्थापन नियमनलाई प्रभावकारी बनाउन विज्ञहरू सहितको कानून तर्जुमा मसौदा समिति गठन गरिएको, मन्त्रालयबाट निरन्तर सुधारको

प्रयास गरिएको भन्ने स्वास्थ्य मन्त्रालय समेतको लिखित जवाफ हुदा निवेदकको निवेदन औचित्यपूर्ण नहुदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भनी गर्नु भएको वहस सुनियो।

नेपाल मेडिकल काउन्सिल समेतको तर्फबाट अधिवक्ता श्री नारायण प्रसाद खनालले नेपाल राज्यभित्र कुनै मेडिकल कलेज स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने स्वीकृति दिनु पूर्व शिक्षा मन्त्रालयले LOI दिई LOI मा उल्लेखित शर्त पुरा गरेपछि नेपाल सरकारले काउन्सिलसँग परामर्श माग गरेको अवस्थामा काउन्सिलले त्यस्तो मेडिकल कलेजले मापदण्ड तथा पूर्वाधार पुरा गरे वा नगरेको सम्बन्धमा जाँचबुझ गरी पुरा गरेको देखिएमा कलेज स्थापना तथा सञ्चालन गर्न स्वीकृति दिने काम कर्तव्य र अधिकार काउन्सिल ऐन, २०२० को दफा ७ क (२) बमोजिम काउन्सिललाई प्रदान गरेको र त्यसरी मान्यता दिने आधारको रूपमा नेपाल मेडिकल काउन्सिल नियमावली, २०२४ को नियम २०क मा तोकिएको हुँदा सो मा उल्लेखित मापदण्ड तथा पूर्वाधार पुरा नगरेसम्म काउन्सिलले कुनै पनि कलेजलाई मान्यता दिन सक्ने स्थिति पनि रहदैन। ऐन नियम र काउन्सिलबाट निर्धारित निर्देशिका बमोजिम प्रस्तावित कलेजहरूको पूर्वाधार तथा मापदण्ड पुग्दछ भने त्यस्तो अवस्थामा मात्र काउन्सिलले कलेज सञ्चालन गर्न स्वीकृति प्रदान गर्न सक्दछ। कुनै पनि मेडिकल कलेजहरूमा भर्ना हुने विधार्थीहरूको संख्या निर्धारण गर्ने अधिकारसमेत नियमावलीको नियम २० ग ले काउन्सिललाई प्रदान गरेको र त्यसरी विधार्थी भर्ना गर्दा के कुन पद र संख्यामा शिक्षक कर्मचारी आवश्यक पर्दछ तथा अस्पतालको भौतिक अवस्था कस्तो हुनु पर्दछ भन्ने बारेमा काउन्सिल ऐन र नियमावलीले दिएको अधिकार प्रयोग गरी काउन्सिलले बनाएको Accreditation Standards for the MBBS/BDS मा उल्लेख रहेको र सोमा उल्लेख भए अनुसार पूर्वाधार तयार गरी कुनै संस्था वा निकायले मेडिकल कलेज सञ्चालन गर्न चाहन्छ भने त्यस विषयमा काउन्सिलले निर्णय गरी उपयुक्त हुन्छ भनी नेपाल सरकारलाई परामर्श प्रदान गर्ने हो। गोरखापत्रमा प्रकाशित सूचना बढेर हुने प्रस्ट कानूनी आधार निवेदकले दिन सकेको अवस्था छैन। साथै अधिकार क्षेत्रभन्दा बाहिर गई मेडिकल काउन्सिलबाट कुनै निर्णय भएको भन्ने निवेदन दावी छैन। निवेदकले मेडिकल काउन्सिलको कुन निर्णय कामकारवाही कानून विपरित भएको हो? सो प्रश्न उठाउने आधार र औचित्यता पुष्टि गर्न नसकेको अवस्थामा ऐन र नियमले तोकेको

जिम्मेवारी वमोजिम भए गरेको काम कारवाही बढेर हुने अवस्था नहुने हुदा रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भनी गर्नु भएको बहस सुनियो।

काठमाडौं विश्वविद्यालयको तर्फबाट उपस्थित विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री निरन्जन आचार्यले काठमाडौं विश्वविद्यालय, कलेज/संस्थाको सम्बन्धन सम्बन्धि नियम, २०५० अन्तर्गत रहेर विश्वविद्यालयले संस्थालाई सम्बन्धन दिन सकिने वा नसकिने हेरेर मात्र सम्बन्धन दिने गरेको छ। प्रज्ञिक परिषदले सम्बन्धन प्राप्त मेडिकल कलेजको लागि एम. वि. वि. एस. प्रोग्राम, त्यसको स्तर र मापन (Norms and Standard) जारी गरेको छ। साथै सम्बन्धन दिदा आवश्यक शर्तहरू पालन गर्नु पर्ने गर्ने गरी शर्त तोक्ने र शर्त पुरा नभएमा सम्बन्धन फिर्ता लिने पनि विश्वविद्यालयले गर्दै आएकोमा यस विद्यालयले सम्बन्धन दिदा कुन कुरा पुरा भएन भन्ने समेतका सम्बन्धमा रिट मौन हुदा प्रस्तुत रिट खारेज गरी पाउँ भनी गर्नु भएको बहस सुनियो।

अब निवेदकको माग वमोजिमको आदेश जारी हुने हो, होइन ? भनी निर्णय दिनु पर्ने देखिन आयो।

निर्णय तर्फ विचार गर्दा राजनैतिक दबावका कारणले विपक्षीहरूबाट पर्याप्त पूर्वाधार नै तयार नगरी मेडिकल कलेज खोल्न र सञ्चालन गर्न निवेदन दिने निजी क्षेत्रका आवेदकहरूलाई हचुवाका भरमा विपक्षी मध्येका शिक्षा मन्त्रीले र शिक्षा मन्त्रालयले Letter of Intent जारी गर्ने, विपक्षी मध्येको मेडिकल काउन्सिलले सहमति दिने र विपक्षी मध्येका विश्वविद्यालयहरूले आफ्नो क्षमता भन्दा बाहिर गएर सम्बन्धन दिने लगायतका कामकारवाही निर्णयहरू हुने गरेका छन्। त्यस्ता कामकारवाही जिउधन माथीको खेलवाड भएकोले निवेदक लगायतका सेवाग्राही नेपाली नागरिकहरूको बाँच्न पाउने आधारभूत संवैधानिक हकको प्रतिकूल हो। विपक्षीको उक्त कार्यले अकालमा मृत्युवरण गर्नु पर्ने आशंका विद्यमान भएकाले मिति २०७०।६।१० को गोरखापत्रमा प्रकाशित सूचना र सो सूचनाका आधारमा भए गरेका सम्पूर्ण कारवाही निर्णयहरू उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी गरी आधारभूत पूर्वाधार नभएका निजी क्षेत्रमा प्रस्ताव गरिएका मेडिकल कलेजहरूलाई सम्बन्धन प्रदान नगर्नु भनी विपक्षीहरूका नाममा आदेश जारी गरी भन्ने निवेदन दावि देखियो। त्रि.वि.कार्यकारी परिषदको मिति २०७०।६।४ को बैठकको निर्णय नं.११९४ को निर्णयवमोजिम मेडिकल कलेज संचालनसम्बन्धमा त्रि.वि.द्वारा निर्धारित १५ वटा

पूर्वशर्तहरू तोकिएको देखिन्छ। त्रि.वि.बाट सम्बन्धन प्राप्त गर्न चाहने नयाँ क्याम्पसले सो १५ वटा शर्तहरू अक्षरशः पालना गर्न प्रतिवद्धता जनाएपछि मात्र प्रस्ताव दर्ता गर्न स्वीकृति दिइने छ भन्ने समेत देखियो। ती शर्तहरू निम्न वमोजिम रहेको देखिन्छ।

१. आवेदकले नेपाल सरकार, शिक्षा मन्त्रालयबाट कार्यक्रम संचालन गर्ने मनसायपत्र (Letter of Intent) प्राप्त गरेको हुनु पर्ने र नेपाल सरकार/चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थानबाट तोकिएका शर्तहरू अनिवार्य रूपमा पुरा गरेको हुनु पर्नेछ।
२. भौगोलिक क्षेत्रको आधारमा सम्बन्धन दिने नीति अनुरूप दुरदराज क्षेत्र (सूदुर पश्चिमाञ्चल, मध्य पश्चिमाञ्चल आदी) दुर्गम क्षेत्र र दुर दराजका जिल्लामा सम्बन्धन चाहने कलेजहरूलाई सम्बन्धन प्रदान गर्न प्राथमिकता दिइनेछ।
३. सम्बन्धन प्राप्त गर्न चाहने कलेजहरूले चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थानले तयार पारेको Norms and Standards पुरा गरेर मात्र आवेदन दिन पाइनेछ।
४. सम्बन्धन लिन चाहने क्याम्पसको भौतिक संरचना र सम्पत्ति संस्थाको नाममा हुनु पर्ने छ र उक्त संस्था कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयमा दर्ता भएको हुनु पर्ने छ।
५. सम्बन्धन प्राप्त गर्न चाहने क्याम्पसको आर्थिक अवस्था मजबुत हुनु पर्नेछ। सम्बन्धित संस्थाको खातामा कम्तिमा रु.१० करोड जम्मा भएको हुनु पर्नेछ।
६. कार्यक्रम लिन चाहने क्याम्पसले कुन कार्यक्रम संचालन गर्न चाहेको हो सोको विवरण प्रस्तुत गर्नु पर्नेछ र सो सम्बन्धमा त्रि.वि.बाट भएको निर्णय अनुसार गर्नु पर्नेछ। त्रि.वि.बाट निरीक्षण गर्दा Standard नपुगेको खण्डमा सम्बन्धन दिइने छैन। पूर्वाधार तयार पारी पुनः निवेदन दिन सक्नेछ।
७. त्रि.वि.चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थानबाट भएको निर्णयहरू पालना गर्नु पर्नेछ।
८. त्रि.वि.बाट सम्बन्धन लिँदा त्रि.वि.लाई रु.५ करोड सम्बन्धन शुल्क वापत बुझाउनु पर्नेछ। उक्त रकम त्रि.वि.केन्द्रिय कोषमा तोकिएको खातामा जम्मा गर्नु पर्नेछ।
९. अक्षयकोषको लागि रु.५ करोड त्रि.वि.ले तोकेको नेपाल राष्ट्र बैंकबाट स्वीकृत 'क' वर्गको वाणिज्य बैंकमा जम्मा गर्नु पर्नेछ।
१०. सम्बन्धन प्राप्त गर्ने कलेजले प्रति विद्यार्थी प्रति वर्ष चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थानले तोकेको संस्थागत शुल्क बाहेक उक्त तहको शुल्कको पुरा रकमको १ प्रतिशत सेवा शुल्क वापत रकम त्रि.वि.लाई सेवा शुल्क वापत बुझाउनु पर्नेछ। सम्बन्धन प्राप्त

कलेजले शुल्क निर्धारण गरी चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थानबाट सोको समर्थन लिनु पर्नेछ। सेवा शुल्कको रूपमा त्रि.वि.लाई बुझाउने रकम विद्यार्थीबाट थप असुल गर्न पाइने छैन।

११. विद्यार्थी शुल्क बार्षिक किस्ता बन्दीमा मात्र लिन पाइने छ।

१२. जुन ठाउँमा सम्भाव्यता अध्ययन भै कार्यक्रम संचालन गर्न स्वीकृति दिइएको छ। त्यही ठाउँमा कलेज संचालन गर्नु पर्नेछ, अन्यत्र स्थान्तरण गर्न पाइने छैन।

१३. कारणवस संस्थापकहरूले कलेज संचालन गर्न नसक्ने स्थिती भएमा कलेजको सम्पूर्ण भौतिक सम्पत्ति त्रि.वि.लाई हस्तान्तरण गर्नु पर्नेछ र नयाँ भर्ना लिन पाइने छैन। तर भर्ना भएका विद्यार्थीहरूको कोष पुरा गराउने जिम्मेवारी भने कलेजको हुनेछ।

१४. नेपाल सरकार र त्रि.वि.को निर्णयानुसारको छात्रवृत्ति सम्बन्धी व्यवस्था लागू हुनेछ।

१५. उपरोक्त अनुसारका सबै मापदण्ड पुरा भए तापनि त्रि.वि.ले आफ्नो क्षमताका आधारमा मात्र सम्बन्धन दिनेछ।

उपरोक्त अनुसारका शर्तहरू सहित सम्बन्धन चाहने क्याम्पस/संस्थाबाट Expression of Interest माग गरी १५ दिनको समय दिई सूचना प्रकाशित गर्ने भन्ने देखिएकोमा उपरोक्त शर्तहरू उल्लेख गरेर नै मिति २०७०।६।१० मा गोरखा पत्रमा सूचना प्रकाशित गरेको देखिएको छ। साथै उपरोक्त सूचनामा नै विभिन्न कानूनी व्यवस्था, नीति, Norms and Standard तोकिएको र विभिन्न मन्त्रालयको स्वीकृति तथा परामर्श लिनु पर्ने देखिएको छ। साथै सूचनामा सम्बन्धित संस्थाले पुरा गर्नु पर्ने शर्त, कर्तव्य एवं दायित्व समेतका विविध विषयहरू समेटेको देखिदा हचुवाको भरमा अनगिन्ती मेडिकल कलेजहरू कुनै कानूनी प्रकृया मापदण्ड विपरित खोल्न दिन सकिने अवस्था एकातिर देखिदैन भने अर्को तर्फ कुनै मेडिकल कलेजले कुनै कानूनी व्यवस्था, तोकिएको मापदण्डको आधार पुरा गरेको नगरेको भन्ने कुरा सूचना वमोजिम अस्थायी सम्बन्धन चाहने नयाँ कलेज/संस्थाहरूबाट Expression of Interest प्राप्त भएपछि सम्बन्धित निकायले सम्बन्धन स्वीकृत दिनु अगावै अवलोकन, छानविन मुल्याङ्कन समेतका मापदण्ड र त्रि.वि.को क्षमता समेतको आधारमा निक्कौं हुने देखिएको छ। मेडिकल कलेजको सम्बन्धन वा स्वीकृति दिन कुनै कानूनी प्रकृया नै पुर्याउनु नपर्ने, Norms and Standard नै नचाहिने गरी सूचना प्रकाशित नभएको, निवेदन दावीको सूचना प्रकाशित गर्ने निर्णय कुन कानून विरुद्धको हो?

कुन कानून विरुद्ध वा मापदण्ड त्यसमा नसमेटिएको हो भन्ने आधारभूत कुरा नखुलाएवाट कारणसहित गैर कानूनी निर्णय बदरमा आएको मात्र सकिने अवस्थाको विद्यमानता नहुने हुदा प्रकाशित सूचनाकै आधारमा मात्र गैरकानूनी मात्र मिलेन।

उल्लेखित सूचनाको शर्त नं.१५ मा सबै मापदण्ड पुरा भए तापनि त्रि.वि.ले आफ्नो क्षमताका आधारमा मात्र सम्बन्धन दिनेछ भन्ने देखिदा प्रोफेसर वा एशोसिएट प्रोफेसर, औजार समेतका समग्र पक्षहरूमा विचार गरेर निश्चित मापदण्डको आधारमा सम्बन्धित निकायले मेडिकल कलेजको सम्बन्धन वा स्वीकृति दिने वा नदिने विषयमा निर्णय गर्न सक्ने नै देखिन्छ। उपरोक्तानुसार त्रि.वि.को क्षमता समेतको आधारमा निश्चित हुने देखिएकोले निवेदन दावीको सूचनाको कार्यान्वयन प्रारम्भिक चरणको देखिएकोमा सो सूचनाको प्रकाशन गैरकानूनी पुष्टि नभएको र दुषित परिणामको उद्देश्य स्वरूपको हो भनी मात्र सकिने र पुष्टि हुने अवस्था देखिएन।

मुलतः मेडिकल कलेजको सम्बन्धन वा स्वीकृती सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको दृष्यवलोकन गर्दा नेपाल मेडिकल काउन्सिल ऐन,२०२० को दफा ७क.(१)(क) मा “चिकित्साशास्त्र अध्ययन अध्यापन गराइने तथा तालिम दिने दिलाउने मेडिकल कलेजलाई तोकिए बमोजिम मान्यता दिने।” भन्ने र सोही ऐन को दफा ७क.(१)(ख) मा “चिकित्साशास्त्र अध्ययन अध्यापन गराउने तालिम दिने दिलाउने मेडिकल कलेजको पाठ्यक्रम भर्नाका शर्तहरू तथा परीक्षा प्रणाली सम्बन्धी तोकिए बमोजिमको नीति तथा अन्य आवश्यक पूर्वाधारहरू तथा मापदण्ड सम्बन्धी कुराहरूको मुल्याङ्कन र पुनरावलोकन गर्दा सो बमोजिम नभएको ठहर भएमा दर्ता तथा स्वीकृति खारेजीको लागि सिफारिश गर्न” भनी मेडिकल काउन्सिलको काम कर्तव्य र अधिकार तोकिएको पाइन्छ। त्यसै गरी सोही ऐनको दफा ७क(२) मा “नेपाल सरकारले नेपालमा कुनै मेडिकल कलेज स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने स्वीकृति दिनु पूर्व काउन्सिलसंग परामर्श माग गर्नेछ र काउन्सिलले त्यस्तो मेडिकल कलेजले उपदफा (१) को खण्ड (ख) बमोजिम मापदण्ड तथा पूर्वाधार पुरा गरे नगरेको जाँचबुझ गरी पुरा गरेको देखिएमा मात्र काउन्सिलले मेडिकल कलेज स्थापना तथा सञ्चालन गर्न स्वीकृति दिने सम्बन्धमा परामर्श दिनेछ र काउन्सिलको त्यस्तो परामर्शको आधारमा नेपाल सरकारले मेडिकल कलेज स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने स्वीकृती दिनेछ।” भनी नेपाल सरकारले मेडिकल कलेज स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने स्वीकृति मेडिकल

काउन्सिलको परामर्शमा दिने देखियो। सो कानूनी व्यवस्थाको विपरित निर्णय गरेको वा हुने आशंका छ भन्ने पनि निवेदन दावी देखिदैन।

नेपाल मेडिकल काउन्सिल नियमावली, २०२४ को दफा “२०क. मेडिकल कलेजलाई काउन्सिलले मान्यता दिने आधार: (१) ऐनको दफा ७क. को उपदफा (१) को खण्ड (क) को प्रयोजनको लागि मेडिकल कलेजले देहाय बमोजिमको न्यूनतम मापदण्ड तथा पूर्वाधार पूरा गरेको हुनुपर्नेछ:-

(क) गैर सरकारी वा नीजि क्षेत्रबाट सञ्चालन गरिने मेडिकल कलेज भए प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना र दर्ता भएको,

(ख) मेडिकल कलेज र शिक्षण अस्पताल एकै स्थानमा वा एक अर्कालाई पायक पर्ने स्थानमा स्थापना भएको,

(ग) विश्वविद्यालयसँग सम्बन्धन प्राप्त गरेको,

(घ) चिकित्साशास्त्र सम्बन्धी मेडिकल वा डेन्टल विषयको स्नातकस्तरको कोर्ष सञ्चालन गर्न देहाय बमोजिमको शैक्षिक तथा भौतिक पूर्वाधार पूरा गरेको:-

(१) आधारभूत विज्ञानतर्फको एनाटोमी, फिजियोलजी, प्याथोलजी, फर्माकोलजी, माइक्रोबायोलजी, बायोकेमिस्ट्री र समुदायचिकित्सा विभागतर्फ पर्याप्त शिक्षक, शैक्षिक सामग्री, औजार, उपकरणको व्यवस्था भएको,

(२) शैक्षिक, प्रशासनिक र आवासिय भवनहरूको पर्याप्त व्यवस्था भएको,

(३) चिकित्सा विषयसम्बन्धी पुस्तकालय स्थापना गरेको,

(४) स्नातक तहको मेडिकल कोर्ष सञ्चालनको लागि प्रस्तावित मेडिकल कलेजको कम्तीमा पचहत्तर रोपनी आफ्नो स्वामित्व भएको जग्गा र स्नातक तहको डेन्टल कोर्ष सञ्चालन गर्न प्रस्तावित मेडिकल कलेजको कम्तीमा चालिस रोपनी आफ्नो स्वामित्वको जग्गा भएको,

(५) एम.बी.बी.एस. कोर्ष सञ्चालनको लागि कम्तीमा तीन सय शैयाको चालू जनरल अस्पतालको व्यवस्था भएको तथा डेन्टल कोर्ष सञ्चालनको लागि कम्तीमा एकसय शैयाको चालू जनरल अस्पताल, पच्चिस युनिट डेन्टल चियर सहित दन्त रोगसम्बन्धी कम्तीमा तीन विषयमा विशेषज्ञ सेवा भएको अस्पतालको व्यवस्था भएको,

(६) शैक्षिक, प्रशासनिक एवं शिक्षण अस्पताल र आवासीय भवन निर्माण र विस्तारको पूर्व योजना तयार भएको ।

(२) चिकित्साशास्त्रका मेडिकल वा डेन्टल विषयको स्नातकोत्तर कोर्ष सञ्चालन गर्नु पूर्व स्नातक तहको मेडिकल वा डेन्टल कोर्षहरू सञ्चालन गरी प्रथम समूहका विद्यार्थीहरूले कोर्ष पूरा गरि सकेको हुनु पर्नेछ ।

(३) काउन्सिलले मेडिकल वा डेन्टल कलेजमा गुणस्तरीय शिक्षाको लागि आवश्यक शिक्षक, शैक्षिक सामग्री, औजार, उपकरण, अस्पताल र अन्य आवश्यक पूर्वाधारहरू सम्बन्धमा विनियम बनाई व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(४) यस नियममा उल्लिखित पूर्वाधार र मापदण्डहरू मेडिकल वा डेन्टल कलेजले प्रस्तावित कोष शुरु गर्नु अगावै पूरा गरेको हुनु पर्नेछ र मेडिकल कलेज सञ्चालन गर्ने संस्थाले काउन्सिलले तोके बमोजिम क्रमबद्ध रूपमा पूर्वाधार विकास गर्दै जानु पर्नेछ ।”

भनी न्यूनतम मापदण्ड तथा पूर्वाधार तोकेकोमा सो विपरितको काम कार्य विपक्षीबाट हुने आधारको पुष्टिसमेत निवेदकले गरेको देखिन आएन। कानूनले तोकेको पूर्वाधार र मापदण्ड पूरा गरेको अवस्थामा मेडिकल कलेजको सम्बन्धन वा स्वीकृती पाउन सक्ने नै हुदा कानूनी आधार मापदण्ड तोकी सूचना प्रकाशित भएकोलाई कानूनको कार्यान्वयन स्वरूपको मान्नु पर्ने हुदा स्वाभाविक कानूनी प्रकृया नै मान्नु पर्ने हुन्छ ।

सोही नियमावलीको नियम “२०ख. निरीक्षण: (१) काउन्सिलले मेडिकल कलेजको पूर्वाधार विकास गुणस्तरीय चिकित्सा शिक्षाको अनुगमन, मूल्याङ्कन र परीक्षा निरीक्षणको लागि विशेषज्ञ निरीक्षकहरूको छुट्टाछुट्टै निरीक्षण टोलीहरू गठन गर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम गठित निरीक्षण टोलीमा काउन्सिलले आवश्यकता अनुसार तीनदेखि सात जनासम्म निरीक्षकहरू तोक्न सक्नेछ ।

(३) निरीक्षण टोलीलाई सहयोग गर्नु र टोलीले माग गरेको सम्पूर्ण विवरण उपलब्ध गराउनु सम्बन्धित मेडिकल कलेजको दायित्व हुनेछ ।

(४) निरीक्षण टोलीले सम्बन्धित मेडिकल कलेज निरीक्षण गरेको पन्ध्र दिन भित्र अनुसूची-७ बमोजिमको ढाँचामा निरीक्षण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गरी काउन्सिलसमक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(५) ऐनको दफा २१ख. बमोजिम परीक्षा निरीक्षणको लागि विश्वविद्यालय स्तरीय वार्षिक परीक्षाको मिति तोकिना साथ काउन्सिललाई सम्बन्धित मेडिकल कलेजले लिखित सूचना पठाउनु पर्नेछ ।”

भन्ने कानूनी व्यवस्था देखिन्छ ।

मेडिकल काउन्सिल नियमावली, २०२४ को नियम २०ग. मा “कोष सञ्चालन र मान्यता: (१) नियम २०ख. को उपनियम (४) बमोजिम निरीक्षण टोलीले पेश गरेको निरीक्षण प्रतिवेदनको आधारमा सम्बन्धित मेडिकल कलेजले भर्ना लिन सक्ने अधिकतम विद्यार्थी संख्यासमेत निर्धारण गरी एक शैक्षिक वर्षको अवधिको लागि काउन्सिलले परीक्षण मान्यता प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(२) परीक्षण मान्यता प्राप्त मेडिकल कलेजले प्रत्येक वर्ष विद्यार्थी भर्ना लिनु पूर्व काउन्सिलद्वारा त्यस्तो कलेजको निरीक्षण गराई परीक्षण मान्यता र विद्यार्थी भर्ना संख्या नवीकरण गर्नु पर्नेछ ।

(३) परीक्षण मान्यता प्राप्त गरी प्रथम समूहका विद्यार्थी उत्पादन गरी सकेका सम्बन्धित मेडिकल कलेजलाई काउन्सिलले कुनै खास अवधिको लागि पूर्ण मान्यता प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(४) नियम २०ख. को उपनियम (४) बमोजिम निरीक्षण टोलीले काउन्सिल समक्ष पेश गरेको निरीक्षण प्रतिवेदन र सो प्रतिवेदनको आधारमा काउन्सिलले गरेको निर्णयहरू काउन्सिलले आवधिक रूपमा नेपाल सरकार, सम्बन्धित मेडिकल कलेज र त्यस्तो मेडिकल कलेजले सम्बन्धन प्राप्त गरेको विश्वविद्यालयलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।”

भन्ने र सोही नियमावलीको नियम २०घ. मा “मेडिकल कलेज सञ्चालन गर्ने स्वीकृति खारेजीको लागि सिफारिस:- (१) काउन्सिलले मान्यता प्रदान गरेका मेडिकल कलेजले काउन्सिलले तोकेको अवधिभित्र मापदण्ड तथा पूर्वाधार पूरा गर्न नसकेमा वा त्यस्तो मेडिकल कलेजको परीक्षण वा पूर्ण मान्यता खारेज भएमा काउन्सिलले नेपाल सरकारसमक्ष त्यस्तो मेडिकल कलेज सञ्चालन गर्न नेपाल सरकारले दिएको स्वीकृति खारेजीको लागि सिफारिस गर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि मेडिकल कलेजको स्वीकृति खारेजीको लागि सिफारिस गर्नु पूर्व काउन्सिलले सम्बन्धित मेडिकल कलेजलाई उचित म्याद दिई निरीक्षण टोलीले पेश गरेको निरीक्षण प्रतिवेदन बमोजिम नेपाल सरकारबाट त्यस्तो मेडिकल कलेज सञ्चालन गर्न प्राप्त गरेको स्वीकृति खारेजीको लागि नेपाल सरकार समक्ष किन सिफारिस गर्नु नपर्ने हो भन्ने बेहोराको स्पष्टीकरण माग गर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम काउन्सिलले माग गरे बमोजिम स्पष्टीकरण पेश हुन नआएमा वा पेश भएको स्पष्टीकरण सन्तोषजनक नदेखिएमा निरीक्षण प्रतिवेदनको आधारमा काउन्सिलले त्यस्तो मेडिकल कलेज सञ्चालन गर्न उपयुक्त छैन भनि नेपाल सरकारसमक्ष स्वीकृति खारेजीको लागि आफ्नो निर्णय सहित सिफारिस पेश गर्न सक्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम पेश गरेको सिफारिस प्राप्त भएपछि नेपाल सरकारले आवश्यक देखेमा उचित म्याद दिई सम्बन्धित मेडिकल कलेजसँग पुनःस्पष्टीकरण माग गर्न सक्नेछ र स्पष्टीकरण प्राप्त भएमा सो उपर विचार गरी र अरु कुनै थप जाँचबुझ गर्नु पर्ने भए आवश्यक जाँचबुझ गरी सो समेतको आधारमा नेपाल सरकारले त्यस्तो मेडिकल कलेजको सञ्चालनको स्वीकृति खारेजी गर्न सक्नेछ ।”

कुनै सम्बन्धन वा स्वीकृति पाई सञ्चालित कलेजको अनुगमन मुल्याङ्कन सम्बन्धित निकायले नगरेको कारणले गुणस्तरीय चिकित्सा शिक्षा प्रभावकारी नहुन सक्ने अवस्था रहन सक्छ। सम्बन्धन स्वीकृति लिएका मेडिकल कलेजले श्रम विभागको स्वीकृति नलिई विदेशी चिकित्सकलाई नियुक्ति गर्ने र त्यस्ता चिकित्सकको नाम हाजिर कपीमा राख्ने गरेको र एक पटक आएर हाजिर गर्ने गरेको र मेडिकल काउन्सिलको Monitoring मा बोलाउने गरेको भन्ने निवेदनमा व्यहोरा उल्लेखन गरेको देखिन्छ। त्यस्ता कामकारवाही गुणस्तरीय शिक्षाको लागि घातक भए पनि मेडिकल काउन्सिल नियमावली, २०२४ को नियम २१च ले विदेशी नागरिक चिकित्सकलाई कर्तव्य वा दायित्व तोकेकोमा सो कानूनी व्यवस्था वमोजिम कुनै नभएकोमा कुनै कारवाही चलाएको भन्ने समेत निवेदनबाट खुलेको देखिदै।

माथी उल्लेख गरे वमोजिम गुणस्तरीय चिकित्सा शिक्षाको लागी अनुगमन मुल्याङ्कन गर्ने नियमनकारी कानूनी व्यवस्था र संयन्त्रको समेतको कानूनी प्रावधान रहेको परिप्रेक्ष्यमा उपरोक्त समेतको कानूनी प्रावधान विपरित के कुन निकायले अनुगमन मुल्याङ्कन नगरेको कारणले गुणस्तरीय चिकित्सा शिक्षा प्राप्त नभएको हो? वा तोकिएको शर्त वा मापदण्ड कुन मेडिकल कलेजले उल्लंघन गरेको हो? उपचारमा संलग्न चिकित्सक वा मेडिकल कलेजले लापरवाही वा हेलचक्राई समेतका कार्य गरेको वा अदक्ष चिकित्सकलाई काममा लगाएकोमा संचालित भै रहेका मेडिकल कलेज वा अस्पताल विरुद्ध समेत निश्चित मुद्धा (Particular Case basis) र दावीको आधारमा त्यस्ता मेडिकल कलेज वा सम्बन्धित निकाय विरुद्ध दावी लिन सकिनेमा त्यस्तो कारवाही चलाएको भन्ने पनि निवेदन दावी देखिदै। निवेदकले निवेदनमा सम्बन्धन वा स्वीकृति लिएका केही मेडिकल कलेज वा अस्पतालको कुनै दोष (Fault) देखाई दृष्टान्त रुपमा उल्लेख गरे पनि कुन नियमनकारी निकायले के कुन कानूनी कर्तव्य पालना गर्नु पर्ने थियो सो उल्लेख गर्न सकेको अवस्था समेत देखिदै।

नेपाल मेडिकल काउन्सिलले जारी गरेको निर्देशिकाको प्रस्तावनामा नेपालको चिकित्सा शिक्षालाई Global Standard सँग मेल खाने गरी पुरानो निर्देशिका पुनर्लेखन गर्न आवश्यक भएकोले यो निर्देशिका “Accreditation Standard for the MBBS (Bachelor of Medicine and Bachelor of Surgery) Degree Program for Institutions Admitting 50,100 and 150 Student Annually” जारी गरिएको र सो निर्देशिका २०६७।४।३ को नेपाल सरकारको निर्णय पश्चात लागू भएको भन्ने देखिएको समेतका कानूनी आधार र विपक्षीको काम कारवाही गैर कानूनी नदेखिएको, निवेदन दावीमा कुन कानूनी व्यवस्था

विपरित विपक्षीले काम कारवाही निर्णय गरेको भन्ने पनि नखुलेको, मेडिकल कलेजको लागि चाहिने Norms and Standards मध्ये कुन Norms and Standards विना सम्बन्धन वा स्वीकृती दिने गरी सूचना प्रकाशित गरिएको हो भन्ने समेतका कानूनी र तथ्यगत आधार खुलाएको नदेखिदा दावीको प्रकाशित सूचनाले हचुवाको भरमा अनगिन्ती मेडिकल कलेजहरू खोल्न दिन लागेको भन्ने व्यहोरा कानून र तथ्यपरक (Legal & Objective based) नदेखिई आत्मपरक (Subjective based) देखिन आएकोले त्रि.वि.वि. को मिति २०७०।६।१० मा गोरखापत्रमा प्रकाशित सूचना बदर गरी रहनु पर्नेसम्मको अवस्था विद्यमान नदेखिएकोले रिट निवेदकको माग बमोजिम उत्प्रेषणको आदेश जारी गर्न मिलेन। रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ।

मेडिकल कलेजहरूको लागि पढाउने सिकाउने स्रोत व्यक्ति कति छन्? एउटा स्रोत व्यक्तिले कतिवटा कलेज वा अस्पतालमा काम गर्न पाउछ र एउटा अस्पतालमा निजको Duty hour कति हुनु पर्ने हो?, प्रस्तावित अस्पतालमा प्रस्तावित बेड संख्याको आधारमा मेडिकल कलेज खोल्न स्वीकृति दिने हो कि तोकिएको न्यूनतम संख्यामा बेड संख्या राखी विरामीको उपचार भै रहेको भन्ने आधारमा मेडिकल कलेज खोल्न स्वीकृति दिने हो?, एउटा चिकित्सकले न्यूनतम कति समय दिनु पर्ने हो? भन्ने समेतका सम्बन्धमा स्पष्ट Norms & Standard नभएको भन्ने निवेदन जिकिर रहेकोले सो तर्फ हेर्दा मेडिकल कलेजहरूलाई सम्बन्धन प्रदान गर्ने कुरा आम जनसमुदायको स्वास्थ्यसंग प्रत्यक्ष प्रभाव पर्ने र सरोकार रहने विषय भएकाले कुनै मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन प्रदान गर्दा यस सम्बन्धमा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा प्रचलनमा रहेका मापदण्ड समेतलाई मध्यनजर राखी स्तरीय र गुणस्तरयुक्त चिकित्सा शिक्षाको प्रत्याभूति हुने गरी सम्बन्धन लिने वा दिने दिलाउने कार्य गर्नु गराउनु, दीर्घकालिन असर पर्ने प्रकृतिका मेडिकल कलेजहरू खुलाउदा त्यस्ता मेडिकल कलेजहरूबाट प्रदान गरिने सेवालार्ई विश्वासिलो, भरपर्दो र नागरिकको गुनासोलार्ई सम्बोधन हुने गरी गर्न र स्वास्थ्य उपचारका लागि सम्बन्धित मेडिकल कलेजमा भर्ना भएपछि विरामीहरूलाई प्रदान गरिने सेवामा समेत उपयुक्त अरु प्रभावकारी नीति निर्देशन बनाउनु पर्ने भए बनाई त्यसको अनुगमन समेतको कार्य नियमित रूपमा गर्नु गराउनु भनी विपक्षीहरूका नाउँमा निर्देशनात्मक आदेश जारी हुने ठहर्छ। यो आदेशको जानकारी

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय मार्फत विपक्षीहरुलाई दिई दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत :- हर्कबहादुर क्षेत्री

कम्प्यूटर अपरेटर :- मन्दिरा रानाभाट

इति सम्बत् २०७३ साल भाद्र १५ गते रोज ४ शुभम् ।